

Itukutuku vei kemuni na itubutubu

Na nona vakacegui vakawawa e dua na gonevuli mai na dua na koronivuli ni matanitu kei na koronivuli e veivuke kina na matanitu

E sa tukuna vei iko na koronivuli ni sa vakacegui na luvemu. Na tikidua oqo ena solia vei iko e so na itukutuku. Ena rawa tale ga ni ko raica na itukutuku e kau mai vua na qasenivuli liu me baleta na lawa kei na ivakarau ni vakacegui vakawawa, vakacegui, vakuai kei na vakatalai tani.

E rawa ni o lomabibi se rarawataka na koronivuli kei na luvemu kevaka e sa totogitaki mai koronivuli. E rawa tale ga ni o via tokona ga na luvemu se mani cava e yaco se o vinakata na koronivuli me totogitaka na luvemu.

E sa ka bibi mo rogoca na itukutuku mai na yasana ruarua ka cakacaka vata kei na koronivuli me rawa ni lesu tale kina ki vuli na luvemu.

Kakua ni lomaleqa

Tukuna vua na luvemu na veika e sa yaco

Vakasamataka na nona itovo na luvemu ka laki veitalanoa vua na qasenivuli liu

Taro e dau tarogi wasoma

Na cava na vakacegui vakawawa?

Na vakacegui vakawawa e kena ibalebale na nona vakagalalataka na qasenivuli liu e dua na gonevuli ena loma ni dua na gauna yalataki mai korovuli E sega ni rawa ni sivia na lima na siga ni na nona vakacegui vakawawa e dua ena dua na iwasewase ni vuli se tini na siga ena dua na yabaki.

Na cava soti na vu ni nona vakacegui?

Me vakadeitaka na qasenivuli liu na yavu dei ni:

- › nona ivakarau ca na gonevuli (ivakarau ca bibi sara) e rawa ni veivakaleqai se ivakaraitaki rerevaki vei ira na vo ni gonevuli ena koronivuli (**Wase 80(1)(a) ena Lawa ni Vuli kei na Veivakatavulici ni 2020**), se
- › e rawa ni vakatubu leqa ka ivakaraitaki rerevaki vei ira na vo ni gonevuli ena koronivuli na nona talaidredre vakawasoma e dua na gonevuli ena koronivuli (**Wase 80(1)(a) ena Lawa ni Vuli kei na Veivakatavulici ni 2020**), se ena
- › vuku ni nona itovo na gonevuli, ena rairai rawa ni vakatubuleqa vua kei ira tale eso na vo ni gonevuli kevaka e sega ni vakacegui (**Wase 80 (1)(b) ni Lawa ni Vuli kei na Veivakatavulici ni 2020**).

Ena rawa beka ni sega ni vakadonui e dua na gonevuli kevaka e basuka e dua ga na lawa ni koronivuli?

Ena sega ni rawa vua na qasenivuli liu me vakacegui vakawawa e dua na gonevuli kevaka e basuka e dua na lawa ni koronivuli se cakava e dua na itovo ca. E dodonu me vakasamataka na qasenivuli liu na ituvaki yadua ka vakadeitaka ni veika e yaco e sa dodonu me sega ni vakadonui kina e dua na gonevuli.

E dodonu me savasava ka dodonu na vakatulewa ni qasenivuli liu.

Na cava ena yaco tarava kevaka e sa vakacegui tu vakawawa na luvequ?

1. Ena rawa ni lesu tale ki koronivuli na luvemu e na tikinisiga e volai tiko ena nona ivola na qasenivuli liu (**Wase 80(3) ni Lawa ni Vuli kei na Veivakatavulici ni 2020**).
2. E rawa vei iko kei/se na luvemu me kerea me sota kei na qasenivuli liu (se kerea na qasenivuli liu me sota vata kei iko) me veivosakitaki na nona vakacegui vakawawa. E rawa ni o kauta tale tiko e dua me tokoni iko.
3. Ena rawa ni gadrevi me lako ki koronivuli na luvemu ena loma ni gauna ni nona vakacegui vakawawa ena vuku ni veidusimaki kei na veivuke (**Wase 80(3) ni Lawa ni Vuli kei na Veivakatavulici ni 2020**).
4. Ena rawa ni lako ki koronivuli na luvemu ena gauna ni nona vakacegui vakawawa, kevaka o kerea na qasenivuli liu ka nanuma na qasenivuli liu ni veiganiti (**Wase 80(3) ni Lawa ni Vuli kei na Veivakatavulici ni 2020**).
5. E rawa ni o kerea na koronivuli se na Minisitiri ni vuli e dua na ilavelave ni Lawa ni vuli ni 1999 me baleta na (Vakacegui vakawawa, vakacegui tu vakawawa, vakuai kei na vakatalai tani). Era tu na lawa oqori ena website ni Minisitiri ena www.education.govt.nz/stand-downs-suspensions-exclusions-and-expulsions-guidelines/. Na vei lawa oqori e ra tu kina na itukutuku matailalai me baleta na vakuai kei na vakacegui vakawawa (raica na tabana e muri me baleta na vei naba ni talevoni ni Minisitiri).

E sega ni cala vakalawa na vakacegui vakawawa ka sega ni laurai ena ivola tukutuku ni Ovisa.

E sega ni gadrevi vua na luvemu me veisautaka na nona koronivuli ena vuku ni vakacegui vakawawa

Ena veivosaki me baleta na vakacegui vakawawa, tarogi qasenivuli liu:

- › na cava ena yaco kevaka e ra vosa vua na luvemu me baleta na nodra kauwai ka rogoca na nona ivakamacala
- › na ivakarau ni nodra vukea na luvemu me ra kila na veika ena yaco ena vuku ni nodra ivalavala me ra vuli mai kina
- › na ivakarau ni veitotogitaki kei na sala o rawa ni tokona na luvemu
- › vakaevei kevaka e tiko ni dua na leqa levu cake mai na veika e yaco
- › na veitokoni kei na veituberi cava tale era tu
- › na sala e rawa ni lesu tale kina vakavinaka na luvemu ki koronivuli.

Me kilai: Na koronivuli e rawa ni semati iko ki na veitabana e veiganiti ka vakatura na veisala ni veivakasalataki kei na veitokoni tale eso.

E vuqa na koronivuli e sa tu na nodra ituvatuva ni nodra vakalesui tale na gone ena ivakarau ni vuli tudei. E rawa ni o veivuke kevaka o::

- › cakacaka vata kei na koronivuli
- › duavata kei na ituvatuva cokovata
- › dikeva me vakadeitaki ni sa yaga tiko
- › vakawasoma na veivosaki kei na koronivuli.

Na vanua cava mo lako kina kevaka ko gadreva na veidusimaki kei na ivakasala?

Student Rights Service:

This service is run by Wellington Community Law Centre (wclc)

PO Box 24005, Wellington 6142

Talevoni: 04 499 2928

iMeli: info@wclc.org.nz

Web: www.wclc.org.nz/our-services/the-student-rights-service/

Address:

Level 2, 15 Dixon St, Wellington

Te Awa Kairangi, Level 2,
59 Queens Drive, Hutt Valley

Lawa me baleti ira na itabagone na YouthLaw Aotearoa (nationwide)

Talevoni: 0800 884 529

iMeli: nzyouthlaw@gmail.com

Web: www.youthlaw.co.nz

Mana Mokopuna — Children and Young People's Commission

PO Box 5610, Wellington 6145

Talevoni: 0800 224 453

iMeli: children@manamokopuna.org.nz

Web: www.manamokopuna.org.nz

Lawa ni vei itikotiko

Web: www.communitylaw.org.nz

Tabana ni Veivuke ni Vakasala ni Lewenivanua

Talevoni: 0800 367 222

Web: www.cab.org.nz

Vakasamataki ira tale ga era kila vakavinaka na luvemu ka rawa nira vosa ena vukuna me vakataka e dua na dau ni veivakavulici ena timi, ivukevuke ni qasenivuli kei na dau ni veivuke vaka ivakasala.

Yalovinaka mo nanuma: ena rairai vinaka mo kakua ni kerea vakaillesilesi ni koronivuli se lewe ni matabose ka ni ra na sega ni rawa ni vosa ena vukuna na luvemu.

Tai Tokerau	Talevoni: 09 436 8900	iMeli: enquiries.whangarei@education.govt.nz
Auckland	Talevoni: 09 632 9400	iMeli: enquiries.auckland@education.govt.nz
Waikato	Talevoni: 07 850 8880	iMeli: enquiries.hamilton@education.govt.nz
Bay of Plenty/Waiariki	Talevoni: 07 349 7399	iMeli: enquiries.BoP-Waiariki@education.govt.nz
Hawke's Bay/Tairāwhiti	Talevoni: 06 833 6730	iMeli: enquiries.napier@education.govt.nz
Taranaki, Whanganui, Manawatu	Talevoni: 06 349 6300	iMeli: enquiries.wanganui@education.govt.nz
Wellington area	Talevoni: 04 463 8699	iMeli: enquiries.lowerhutt@education.govt.nz
Nelson, Marlborough, West Coast area	Talevoni: 03 546 3470	iMeli: enquiries.nelson@education.govt.nz
Canterbury	Talevoni: 03 378 7300	iMeli: enquiries.christchurch@education.govt.nz
Otago/Southland	Talevoni: 03 471 5200	iMeli: enquiries.dunedin@education.govt.nz

Ena rawa tale ni o veitaratara vua na:

Tabana ni Dodonu ni Lewenivanua	Valenivolavola ni Ombudsman	Vakaraitaki ni kudru
Infoline: 0800 496 877 iMeli: infoline@hrc.co.nz Text: 0210 236 4253 Web: www.hrc.co.nz	PO Box 10152, Wellington 6143 Talevoni e rogoca na qiri taucoko e Niusiladi Talevoni: 0800 802 602	iMeli: info@ombudsmen.parliament.nz Web: www.ombudsmen.parliament.nz

**Te Tāhuhu o
te Mātauranga**
Ministry of Education

**Te Kāwanatanga
o Aotearoa**
New Zealand Government